

Наталка Сняданко

Комашина тарзанка

*Часть сборника
Комашина тарзанка (збірник)*

Наталка Сняданко

Комашина тарзанка

Текст предоставлен правообладателем
http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=4436154

Комашина тарзанка: Фоліо; Харків; 2009

ISBN 978-966-03-4855-4

Аннотація

Коли подружня пара, яка переживає напружений період стосунків, вирішує зупинитися на ночівлю у розташованому посеред густого лісу готелі, вона ще не знає, наскільки сильно це змінить її життя. Стосунки між двома людьми часто схожі на тонку тарзанку, натягнуту між двома берегами стрімкого потічка, впасти з якої настільки ж нескладно, як і дістатися з кінця в кінець...

Содержание

* * *

4

Це трапиться згодом

39

Конец ознакомительного фрагмента.

47

Наталка Сняданко

Комашина тарзанка

Повість

* * *

– Дідусь помер. Збила машина, – сказала в трубку мама і від'єдналася.

Сарона стояла посеред супермаркету з візком, забитим продуктами, які збиралася сьогодні завезти на село, бабі з дідом. Вона ніколи не вміла вчасно відреагувати на повідомлення про смерть, і їй завжди було трохи незручно, коли в таких випадках на очах інших сльози з'являлися швидше, ніж у неї. Зараз на думку теж спадали чомусь самі дурниці. Вона нерішуче зупинилася і застиглим поглядом вдивлялася у спину товстої тітоньки перед собою, яка спершу довго їй уважно вивчала вміст полиць із низькокалорійною їжею, а потім розвернулася і звично покидала у візок солодкі напої, джеми, шоколадні тістечка, чіпси, консерви та інше, від чого Сарона на її місці стрималася б. Та і на своєму стримувалася. Потім вона втратила тітоньку з поля зору і почала уважно роздивлятися заплутану мапу острівців свіжих слідів на щойно вимитій прибиральницею підлозі, вологі смуги на

якій швидко висихали. Запах миючого засобу, яким користувалася прибиральниця, був неприємним, і Сарона з недоречною старанністю намагалася пригадати, який саме це засіб, а одночасно картала сама себе за такі недоречні думки.

Потім їй пригадалося, як дід возив їх на ожину, шестирічну Сарону і двох молодших сестер. Мама на літо завжди відправляла їх до бабусі в село. Дід тоді нещодавно купив «Волинянку» і дуже тішився, що тепер може проїхати у таких місцях, де будь-яка інша машина застрягне. І хоча в машині було тільки два сидячих місця спереду, проблему було вирішено за допомогою додаткових табуреток, які совгалися по салону під час руху. Щоб не впасти з них, треба було триматися руками за спеціально поприкріплені дідусем до брезенту шкіряні ремені. Підкидало дуже сильно, але всі мужньо терпіли і ніхто не плакав. Особливо складно переїздили доволі широкий рів, яким було перегороджено вулицю через дві хати від дідової з бабою оселі. Напевно, цей рів має якесь надзвичайно важливе господарське значення і його неможливо засипати, навіть частково, аби машинам легше було проїздити, бо він зберігся у первісному стані й досі. Сарона щоразу виходила з машини перед тим, як їхати через рів, але жодного разу їй не вдалося зробити цього, не вдаривши дна машини. Взимку земля біля рову не замерзала, а влітку там завжди було болото. Коли дід вперше переїздив через рів не на ровері, а на «Волинянці», він сміливо вїхав у нього на повній швидкості, і Сарона боляче гримну-

лася головою об задні дверцята машини.

– Шо там, гальорка? – озирнувся дід, коли рів залишився позаду. – Всі живі? Ну і рихт. У танку ше не так трясло, але війну вигралисьмо. Поїхали далі.

Вони їхали не дуже далеко, але вузькими лісовими стежками, через болото і ями, поміж низько опущеними гілками дерев, тож про танк згадати довелось ще не раз. А потім нарешті приїхали у заповідник, де дід мав знайомого лісника, і вийшли з машини, бліді, з позатискуваними губами, які так і не випустили назовні ситний бабусин сніданок, вдихнули ранкового лісового повітря і раптом побачили, що під ногами немає нічого, крім ожини. Ягід було стільки, що вони закривали собою навіть листки. Сарона ніколи раніше, та і потім, не бачила такої кількості ожини одночасно, у перший момент вона стояла закам'яніло, як зараз, посеред супермаркету, і дивилась кудись поперед себе, а якісь несуттєві, другорядні деталі раптом зосередили на собі всю її увагу. Вона уважно спостерігала за павуком, який неспіхом переповзав із листка на її ногу, час від часу завмираючи на місці, ніби теж задивлявся на рясні ожинники. Потім її погляд прикипів до листка на дереві, синюваті пухирці на якому просвітлювалися на сонці і нагадували розмальовану невірною дитячою рукою контурну карту. Сонячні промені не скрізь пробивалися через густі хащі і вихоплювали то з одного листка, то з іншого поодинокі краплі роси, які раптом спалахували, і здавалося, що на них, мов на уламках гірсько-

го кришталю, раптом з'являються багатокутні грані і таємничі надщерблення, які так само загадково зникають, варто лише сонцю посвітити з іншого боку. А тоді подивилася на свіжу пляму від яєчні на холоші давно не праних дідових штанів із відстовбурченими колінами. Сестри Сарони вже квапливо збирали ожину, жменями запихаючи до рота солодкі ягоди, чорний сік з яких випорскував з-поміж пальців і густими смугами стікав аж до ліктів і по шиї, а вона все ніяк не могла отямитися від раптової і незвичної гостроти переживання моменту, усвідомлення своєї присутності тут і зараз, яке не має нічого спільного ні з тим, що відбувалося досі, ні з тим, що станеться далі. І це відчуття замкнутості у межах миті, яка швидко і невпинно минає, заважало рухатися, примусило заніміти і поволі вбирати в себе найдрібніші деталі всього, що вдавалося зафіксувати, щоб потім перетворити цей епізод на один із найбільш яскравих дитячих спогадів. Вона боялася порушити цю випадкову і дуже тонку гармонію відчуттів і обережно дихала, ніби поряд із метеликом, готовим знятися і полетіти геть.

Поки вони наїдалися до оскоми, а потім наповнювали ожиною кілька відер на варення і наливку, дід замислено дивився поперед себе і зосереджено курив. А потім раптом показав рукою кудись у просвіток поміж кущами, звідки сонце пробивалося косими променями, які, здавалося, можна вхопити в долоню.

– Дивіться, туткайво, не, десь правіше, за тим он деревом,

є правдивий центр Європи, – сказав дід і посміхнувся, задоволений собою, а потім додав, ніби остаточний аргумент, який не потребував жодного додаткового підтвердження. – Наука доказала, – і випустив дим зі своєї саморобної файки.

Робити файки діда навчив друг-партизан у п'ятдесятих, коли він разом із більшістю односельчан переховувався у довколишніх лісах. Друг був гуцулом і невдовзі загинув. На згадку в діда залишилася файка, зроблена другом, але ту файку він курих рідко і зберігав у серванті, і це була єдина дідова річ у цьому царстві найцінніших, на думку бабці, речей – келишків до горілки, горняток від кількох недобитих сервізів і святкових тарілок із квіточками, обведеними блискучими лініями, схожими на люрексові стрічки.

Діти тоді ще були занадто малі для розмов про центр Європи, і Сарона згадала це лише кілька років тому, коли бачила документальний фільм, у якому журналісти об'їхали понад тридцять таких центрів у різних країнах Східної Європи і всюди якийсь упевнений у торжестві науки дід показував вирізку з районної газети, де все було написано. А кілька старожилів у тлі переконано кивали головами, мовляв, так, так, все правильно, ми підтверджуємо – центр Європи, він тут, у нас, єдиний і непорушний, які можуть бути сумніви?

Мама Сарони виховала чотирьох дітей. Батько багато років тому поїхав на заробітки за кордон, звідки надсилав їм листівки та гроші. Дитячі спогади Сарони, пов'язані з бать-

ком, схожі на старі світлини, зображення на яких з кожним роком стають все більш розмитими і вицвілими, зате чіткішають і сильнішають запахи, що їх вбирає папір, а багаторічний пил додає цим запахам ще чогось горіхового вологого. Запах свіжоструганого дерева міцно в'ївся в батькову шкіру, одяг, волосся, а найсильнішим чомусь був на шиї, справа, ближче до передпліччя, ніж до щоки. Коли Сарона обіймала батька, обережно торкаючись носом дводенної щетини, їй завжди здавалося, що скалки позалазили у пори батькової шкіри і тому запах такий сильний, вона уважно оглядала шию і комір сорочки у пошуках таких скалок. Запах батька був приємним і неприємним водночас, поєднував випари давно не митого чоловічого тіла, сморід міцних цигарок та потяга, в якому батько кілька діб їхав додому. Сарона добре пам'ятає батьків погляд у момент, коли він вперше відчиняє двері після довгої відсутності, погляд теплий і водночас зляканий – поки його не було, діти так сильно виростили і розмовляють із ним стримано ввічливо, як із чужим дядьком. Його присутність у їхньому щоденному житті небажана і зайва. Його роль – уявна, вони звикли, що батько є, але він десь далеко, такий, яким хочеться його бачити, а не такий, яким є насправді. Втомлений і роздратований, йому заважає дитяча біганина і галас, він дратується через подряпини на побіленій під час минулого приїзду стіні, відтоді минув уже майже рік, але він не думає про це, лише нарікає, що фарба потріскалася і пооблітала, на ній повно відбитків бруд-

них дитячих долонь і слідів від олівця, яких мати марно намагалася позбутися перед батьковим поверненням. У житті його дітей і дружини за цей рік трапилося чимало таких же невидимих для нього змін, він усвідомлює це і ще більше нервується через подряпану стіну.

Він намагається підпорядкувати їхнє життя власному ритму, вимагає від матері носити йому обід на тачі, а дітям забороняє пустувати, поки вранці відсипається. Їхні розмови за обідом часто проходять у штивній атмосфері, бо діти не знають, як себе поводити з батьком, а він не знає, про що розмовляти з ними. Вони шепочуться з мамою на кухні, розповідають їй останні шкільні новини, намагаються не галасувати у своїй кімнаті і щоранку питають, коли вже батько нарешті знову поїде. Аби вони не помічали його розгубленості, він ховає її під напускною суворістю, постійно підкреслює, що приїхав на відпочинок, який йому, як годувальнику сім'ї, потрібен більше, ніж іншим, тож усі повинні поводитися належним чином.

Сарону обурює така батькова поведінка, тоді вона ще не розуміла, що за цим стоїть. Її обурюють його сварки з матір'ю через гроші, які, на його думку, ніхто в сім'ї не вміє заощаджувати, дорікання за понижені дітьми речі та занедбану господарку, через інші дрібниці. Але батько ніколи не згадує під час цих сварок свого страху перед майбутнім, у якому можуть трапитися які завгодно жахіття, найгіршим із яких батько чомусь вважає те, що він може втратити свої непевні

закордонні підробітки, з яких вони зараз живуть. Він лише час від часу повторює матері, що їм не вдасться «підняти на ноги» стількох дітей, хоча і не пояснює, що саме вкладає у зміст цієї загадкової формули, і це звучить як погроза їм, як щось, у чому він не винен, хоча і намагається цьому запобігти. Ніколи не згадує батько і про якусь ще глибше тамовану і не зрозумілу йому самому розгубленість, підозру, що його життя минає не так, як повинно, і водночас небажання зізнаватися у тому, що він не знає, як саме повинно минати життя. Цей страх перед відсутністю певних і чітких правил гри, до яких він звик на своїх нехитрих роботах, коли все за тебе вирішують інші, а тобі залишається лише нарікати на їхню несправедливість, недалекоглядність, невміння оцінити тебе належно і побачити перспективу. Страх показати себе дружині і дітям такого, яким він є насправді – слабким і невпевненим ні в чому, адже таким він може бути їм не потрібен, бо йому здається, що вони шукають у ньому певності і сили, яку він вдаватиме, доки зможе, і ніколи не наважиться визнати, що матирина спокійна покора і невибагливість насправді виявилися набагато мудрішою життєвою стратегією, аніж його уривчаста і непослідовна гра в авторитарність.

Мати мовчки все вислуховує і не заперечує, а коли Сарона згодом висловлюватиме своє обурення, мати лише коротко відповідатиме:

– Він живе в іншому світі. Йому нас не зрозуміти.

І напевно, саме це мовчазне і покірне ігнорування най-

більше бісило батька. Можливо, йому було б легше, якби мати сперечалася з ним, доводила його неправоту, намагалася щось пояснити, але вона просто не реагувала на нього, сприймала як погоду, на яку немає сенсу ображатися чи навіть звертати увагу, все одно нічого не зміниться.

На заробітках батько займався ремонтами і багато працював зі столяркою. Він привозив додому м'які іграшки яскравих кислотних кольорів. Саме такі кольори були перемішані із сірістю брудних вулиць та давно не ремонттованих будівель маленького містечка, де вони жили з матір'ю. Громадського транспорту тут майже не було, а їхню стареньку машину батько мамі не довіряв, і вона слухалася цієї заборони навіть тоді, коли дітей стало четверо, а батько з'являвся додому все рідше. А потім поміняв країну заробітків, і їздити та дзвонити йому стало занадто дорого. Через відсутність транспорту вони майже не ходили до садочка, матері було складно волочити малюків через усе місто. Взимку діти часто хворіли, застуда передавалася від старших до молодших і затягувалася на місяці.

Сароні подобалося хворіти. Була особлива затишність у тому, щоб прокинутися, коли захочеш, а потім довго розглядати намерзлі за ніч крижані лабіринти на віконних шибках і тішитися, що не мусиш пірнати у напівморок і незатишну мутнувату сірість зимового світанку.

Сарона любила позависати у такому проміжному стані напівпрокинутості або напівзасинання, коли находило приєм-

не розслаблення і віддалені та нереальні плани наближалися на відстань простягнутої руки і зручно розташовувалися на кінчиках пальців, поверталися в різні боки та виставляли напоказ свою досяжність і здійсненність. Ясна річ, що більшість із цих планів та обіцянок видавалися їй такими реальними тільки в ту єдину мить і ніколи більше, а деякі взагалі забувалися відразу ж. Але було так приємно не відчувати жодної відповідальності за здійснення напланованого, за неминуче у ході кожного будування планів ігнорування своїх бажань у той, майбутній момент. Було просто чудово не відчувати страху, що коли доведеться все це виконувати, то ніякої радості вже не буде, а залишиться лише нудна і обтяжлива рутинна. Ця непередбачуваність своїх власних бажань у майбутньому є головною небезпекою всіх планів і може зіпсувати задоволення навіть від найприємнішого, якщо, заплановане заздалегідь, воно потім відбуватиметься невчасно. Так трапляється не завжди, але страх перед тим, що так може трапитися, позбавляє радості. І тоді спочатку треба пережити тривожне очікування запланованого і побоювання, що все буде не так, як хотілося б, а потім лише полегшення, якщо все пройде гаразд. І ніякої бурхливості, яка супроводжує зазвичай лише вияви спонтанних, не планованих заздалегідь емоцій. І тільки в момент повільного прокидання, або такого ж неспішного засинання цього вдається уникнути, тоді все довкола стає можливим і приємно необов'язковим. Сароні так хотілося, щоб можна було ніколи не перехо-

дити нечітку межу, яка відділяє плани від мрій, щоб можна було завжди зберігати за собою можливість у будь-який момент забути про заплановане як про стару іграшку і не відчувати докорів сумління за власну необов'язковість.

Напевно, цей дискомфорт через відчуття провини навіть за необов'язковість, яка ще не трапилася, а лише може трапитися, мав би відігравати роль специфічної компенсації за хаотичну безвідповідальність, з якої часто складається щоденне життя, – думала вона собі, ліниво розправляючи складки на ковдрі, – безвідповідальність, на яку неможливо вплинути, коли заплановане не виконується через випадковий збіг обставин, але це все одно не позбавляє ні докорів сумління, ні відчуття дискомфорту від необхідності планувати далі з усвідомленням, що все знову може так само безуспішно провалитися. Мабуть, можна розглядати це і як іронію над самою схильністю до планування, схильністю впертою попри щоденне підтвердження необґрунтованості цієї впертості. І якщо вже бути зовсім точним, то це відчуття відповідальності само по собі не менш абсурдне, ніж звичка планувати щось у майбутньому, про яке неможливо мати жодної певності, навіть у тому, що воно взагалі настане. Таке щоденне доведення самій собі тотальної абсурдності існування переважно ставало завершальним моментом Сароного прокидання, а інколи і засинання. Їй подобалося постійно аналізувати власні і чийсь вчинки і роздуми саме з точки зору їх тотальної абсурдності, яка, з іншого боку, мо-

же виявитися доречністю і логічністю вищого порядку, збагнути який неможливо, можливо хіба інтуїтивно відчуті і повірити, що саме так і повинно бути.

Найбільш чіткими у спогадах Сарони про батька були клітки з кріликами, біля яких вони часто сиділи разом і годинами розглядали журнали з порадами догляду та облаштування таких кліток. Тоді Сарона знала про кріликів усе – як часто їх потрібно годувати, скільки наливати води, як чистити клітки, і те, що біля них обов'язково щодня потрібно посидіти, бо по-іншому вони відчуватимуть себе самотніми і нікому не потрібними. Так вважав батько. Сарона любила сидіти і спостерігати за метушнею у клітках.

Це було в якомусь зовсім давньому, попередньому житті, коли ще ніхто не їздив на заробітки, а Сарона з батьками жила в селі разом із бабусею та дідусем. Батько мав кулінарну освіту і працював у їдальні сільської школи. Але робота була важкою, платили за неї небагато, і через деякий час на сімейній раді було вирішено, що доцільніше використовувати сильні батькові руки у власному господарстві. Можливо, якби батько і далі цілими днями пропадав на роботі, а бабця залишалася єдиною повноправною володаркою свого господарського царства, все склалося б інакше, і вони все життя прожили б разом із бабцею, а батько нікуди б не їздив. Але бабця, як і всі селяни, з підозрою ставилася до будь-яких нововведень, і її консервативні уявлення про способи ведення

господарства занадто сильно відрізнялися від новаторських ідей батька, аби існувала хоча б найменша можливість уникнути конфлікту.

Батько майже відразу почав розбудовувати господарку різними екзотичними на той час елементами. Насамперед розвів кріликів та нутрій, до яких бабця спершу теж поставилася підозріло, але досить швидко змирилася, відчувши вигоду від цього м'ясного і хутрянного бізнесу. Хоча потай бабця і далі продовжувала вважати це заняття «новомодними вибриками», бо, на її думку, м'яса все одно було значно менше, ніж зі свині, а мороки – більше. Ще важче бабця звикала до дивного присмаку зятевого густого варення з цілих волоських горіхів, такого несхожого на посполитий смак її яблучного повидла, до штруделів з яблуками, які зять пік на свята, і бабця ревниво спостерігала за тим, що їх з'їдають значно швидше і з більшою охотою, ніж її власні пляцки, важке забите тісто яких було перемашене маргарином або повидлом. Її дратував запах сушеного любистку на горіщі і було дивно щоранку спостерігати, як зять витрачає майже годину на догляд численних вазонків із базиліком на підвіконнях. Здається, саме базилік став причиною одного з перших фундаментальних конфліктів між бабцею і батьком. Вона спершу приглядалася до зятя і терпіла, як звикла терпіти чоловіків, яких вважала істотами слаборозвинутими і ненадійними. Додавання до страви чогось, окрім солі, перцю і цукру, не викликало у неї захоплення, але любисток на го-

рищі і в зупі вона ще стерпіла. Напевно, так само, зціпивши зуби, вона стерпіла б і базилік у салаті, але зять зробив грубу тактичну помилку, і хоча помилка ця була несвідомою, його провини в очах бабці аж ніяк не зменшувала. Він висадив ні до чого не потрібний, на її думку, базилік у вазонку, куди вона сама напередодні висіяла розсаду на помідори. Тут уже бабця не витримала, і вибухнув скандал, але оскільки він був першим, обидві сторони повели себе досить стримано. Тато вибачився, хоча нічого не знав про помідори, бабця промовчала, бо насправді хотіла приховати від усіх свою чергову спробу підкорити цю примхливу розсаду.

Помідори були слабким місцем бабчиного городництва, бо, попри всі старання, їй так ніколи і не вдалося зібрати урожай. Тобто якісь зелені або напівзогнілі помідори вона збирала щороку, потім вони довго лежали на підвіконні, а тоді бабця закручувала їх у слоїки і вперто виставляла на стіл, хоча їсти їх ніхто не хотів. Але рік за роком бабця відмовлялася повірити в те, що якісь таємничі сили, а можливо, банальна кліматична непристосованість, шкодять її помідорам, і старанно висаджувала розсаду по вазонках, а потім кущики помідорів на грядки. Якби замість цього вона посадила цибулю, до вирощування якої мала справжній талант, то обов'язково отримала б рясний врожай. З цибулею в бабці ніколи не траплялося проколів. Якогось дня вона виходила на двір, зупинялася на мить у задумі, а потім приймала рішення – сьогодні. І того ж дня сіянку треба було висадити

на грядки. У сусідів, які садили на день раніше чи пізніше, нічого не сходило, або сходила половина, цибуля гнила або висихала в землі, їй шкодили несподівані дощі, відсутність дощів, приморозки чи спека. А в бабці цибуля завжди була зразковою і на базарі продавалася за найвищою ціною. Але перемоги над самою цибулею бабці було замало, як кожна сильна натура, вона звикла ставити собі надзавдання і вперто добиватися успіху. Помідори були надзавданням бабусі досить довго. Сароні навіть здається, що бабця і досі потай висаджує розсаду в той самий вазон, але розсада вперто не сходить.

Того року, який став останнім у житті під одним дахом батьків і бабусі, у вазонку прийнявся базилік, а не розсада. Бабця не сказала нічого, але затаїла на зятя образу.

Потім настав період довготривалого перемир'я, під час якого бабця уважно стежила за кожним кроком зятя, чекала, аж поки він скоїть щось справді нечуване, і тоді всі побачать, що вона таки мала рацію у своїй неприязні, яку відчувала до нього з самого початку, і навіть не змогла б точно сказати чому.

Момент настав, коли різали свиню. Зять уже не вперше брав участь у цьому священнодійстві, яке відбувалося двічі на рік, що свідчило про досить заможне, як на тодішні уявлення, життя. І бабця оцінила його кулінарну вправність, адже він не лише зміг замінити різника, якого раніше завжди доводилося запрошувати і платити йому, а й міг заколотити

свиню одним точним ударом, тоді як різник рідко приходив зовсім тверезий, і одного разу свиня навіть вирвалася у нього із ножем у серці і побігла подвір'ям зі страшним вереском, розхлюпуючи дорогоцінну кров. Саме у цей момент на сході ганку вийшла тоді ще зовсім мала Сарона, й осліпла від болю свиня мало не збила її з ніг.

У батька таких проколів ніколи не траплялося. Він миттєво вціляв у серце, а потім вправно виконував усі наступні маніпуляції. Зливав кров у вичищену до блиску мидницю й обережно заносив цей цінний продукт до літньої кухні. Крові мало вистачити не лише на кров'янку з гречаною кашею і смаженими шкварками, напхану в усі вцілілі кишки і запечену в брайтрурі, а й на сальцесон у літрових банках, чаклувати над яким дозволялося лише бабці. Зять витягав і розплутував кишки, заливав окропом спорожніле свиняче черевко, на морозі пара з нього виходила густа, схожа на туман, здавалося, з неї зараз матеріалізується джин і попросить усіх присутніх загадати бажання. Сароні хотілося торкнутися руками голови або свіжообсмажених ратиць, але було страшно, здавалося, що свиня смикнеться і важко зітхне в агонії. Потім батько відчищав од слизу промиті від випорожнень кишки та ковбасянки, віртуозно орудуючи тупим боком ножа. Його рухи були швидкими і вправними, а бабуся ревниво поглядала на його пальці, бо раніше тонке мистецтво відчищення кишок було доступне лише їй.

І поки усі решта дорослі, а потім і Сарона, які на той день

перетворювалися на підсобних помічників і позбавлялися права голосу, мовчки різали дрібними кубиками сало і перетоплювали його на шкварки або на смалець, зять займався високою логістикою і розподіляв м'ясо – краще на рулети, гірше – на ковбасу, невеликий шматок полядвиці – на недільні відбивні.

Бабця потроху звикла до присмаку любистку, який він додавав до м'яса, хоча і далі вважала, що без цього можна було б обійтися. Зять був єдиним, крім бабці, хто до глибокої ночі зберігав енергійність і хороший настрій. Адже м'ясо потрібно було чимшвидше переробити, щоб воно не зіпсувалося. І от, десь під вечір, наставав найважчий момент, коли роботи залишалося все ще багато, а сили ні в кого уже не було. Вчадівши від випарів перетоплюваного на печі сала, сиділи на порозі літньої кухні осоловілі коти, яких сьогодні годували від пуза. Стукотіння ножів ставало все більш млявим, втрачало бадьорий ритм і енергійність, а зліплені у масні пагорби шматки сирого м'яса і сала поволі заповнювали усі вільні миски, баняки і ринки, майбутні шкварки і ковбаси громадилися на столах, знесених до літньої кухні з цілої хати і застелених кольоровими цератами, ці гори м'яса загрозливо збільшувалися, нагадуючи паску, яка виходить зі своїх берегів у нагрітій до максимуму печі і от-от її пишні боки виваляться із форми і потечуть у невідомість, заповонивши все довкола своєю млосною ванільною задухою.

Кожен із підсобних помічників мріяв лише про те, щоб ця

тортура якомога швидше завершилася і можна було нарешті вийти зі смердючої кухні, але це не завершувалося, здавалося, що, порізане кілька годин назад, от-от знову зліпиться, як герої пластилінових мультфільмів, на пальцях боліли натиснуті руків'ям ножа мозолі, пекла сіль у порізах, здавалося, відтепер усе і завжди довкола буде просякнуте смородом топленого сала. І в цей критичний момент батько раптом на кілька хвилин зникав, а потім повертався з підносом кави, яка пахла кардамоном, і цей запах якимось дивом перебивав навіть всепроникний сморід гарячого смальцю. До кави була вишнева наливка власного приготування і спечений учора «кручений» пляцок зі сливовим варенням. «Одна третина тіста заморожується і третяся на велику терку зверху на варення», – цю фразу з рецепта Сарона запам'ятала назавжди.

Після кави всі пожвавлювалися, і батько обов'язково розповідав щось про своє дитинство. Він виріс у мандрівному цирку, був дитиною акробатів і завжди міг розповісти про це щось цікаве. Його мати була українкою, батько – румуном, обоє рано загинули, і малого віддали до дитбудинку.

Сарона трохи ревнувала батька в такі моменти, бо про своє циркове дитинство він розповідав їй перед сном, і вона хотіла, щоб ці історії належали тільки їм обом.

Батько ніколи не ходив до школи. Щороку, коли надходила осінь, його батьки починали новий гастрольний тур, і про школу якось ніхто не згадував. Батьки були переконані, що

малий також стане цирковим акробатом, а для цього освіта не має великого значення. Для циркового училища достатньо буде навчитися елементарного. Коли батькові виповнилося вісім, костюмерка їхнього цирку, лагідна бабуся із пофарбованим у яскравий рудий колір волоссям, почала щовечора вчити його читати. Оскільки книг у неї було небагато, вчилися вони на великій ілюстрованій «Біблії рецептів», як називала костюмерка це подарункове видання. Книгою ніхто ніколи не користувався за призначенням, описані у ній страви були надто вишуканими і складними у приготуванні, не могло бути й мови, щоб комусь спало на думку протягом п'яти годин варити бульйон з кількох сортів м'яса чи дві години запікати овочі у герметично запаяному посуді, не кажучи вже про маловідомі соуси та прянощі, потрібні для цих страв. Але в альбомі були великі літери, і костюмерка вирішила, що це важливо для початківця. Можливо, саме ця «Біблія рецептів» визначила майбутнє захоплення батька кулінарією. Він годинами роздивлявся фотографії і малюнки, намагався уявити собі, як пахне розтертий між пучками пальців сушений любисток, свіжий базилік з крапельками ранішньої роси на листі, кінза, про яку він лише чув і ніколи не куштував.

Аскетичний цирковий побут і абсолютна самотність позбавленої товариства однолітків дитини лише посилювали ці його мрії. Домашній затишок, вечеря за спільним столом, запахи недільного пирога – усе це він знав лише з книжок і

відчував, як сильно йому бракує постійності, усталеності побуту, бракує відчуття дому і всього того, від чого його однолітки після досягнення певного віку мріють якнайшвидше втекти. Коли герої у книгах, які він читав підлітком, починали мріяти про подорожі, пригоди, незвичайних людей, ризик і небезпеки, він лише скептично перегортав сторінки і зовсім не розділяв їхніх мрій. Неуважно перегортаючи розлогі фантазії про далекі подорожі і незвідані країни, він жадібно вишукував описи дитячої кімнати, спальні дорослих, вітальні, у якій, як йому здавалося, обов'язково має висіти лампа під зеленим абажуром, вишукував описи маминої сукні і зачіски, того, як відбувається ритуал щоденного збирання до школи або недільного походу до церкви, намагався уявити собі, як скрипить під ногами підлога шкільних коридорів, як сонце зазирає у вікно класу, як виглядають дівчачі коси і стрічки у них. Вишукував описи щоденної нормальності і рутини, якої так бракувало у його мандрівному житті.

Він часто описував Сароні, як його мати щодня по дві години висіла на своєму волоссі, тренуючись для найхітовішого їхнього номера. А його батько завжди спав на битому склі і міг долонею розбити навпіл цеглину. У їхньому старенькому німецькому вонмобілі з трьома спальними полицями біля стіни, як у закордонних поїздах, із розкладним столиком і крихітним холодильником, завжди чомусь пахло тирсою і цинамоном. Цей запах був трохи схожим на те, як пахне у старих театральних залах вдень, коли немає глядачів. Пах-

не чимось солодкавим і брудом, який неможливо до кінця вимити. Цей запах був чи не єдиним, що Сарона могла дуже добре собі уявити. Так пахли нелаковані дерев'яні підлоги, коли мама шурувала їх щіткою і водою із пральним порошком. Підлоги висихали, випаровуючи цей вологий і трюхи маснуватий запах. Схоже пахла і бабусина швейна машинка, залізна, з механічним ножним приводом і спеціальною крихітною викруткою для шпульки, якою бабця регулювала натягнутість нитки.

Батько розповідав про пітона, який був його нянькою в дитинстві, й одного разу навіть мало не задушив цуценя, бо приревнував те до свого підопічного. Пітон був стареньким, любив вилежуватися на сонці перед їхнім вагончиком. Батькові завжди здавалося, що пітон дуже сумний і часто бачить сні про своє власне дитинство. Перед сном батько завжди розповідав пітонові казки про теплі краї і дивовижні пригоди, які їм обом ще доведеться пережити, коли батько підросте і візьме пітона із собою у подорож, щоб завезти на батьківщину. Сарона кілька разів питала батька, що трапилося з цим пітоном потім, коли батько вже був у дитбудинку, але так ніколи про це і не почула. Батько лише сумно зітхав і знизував плечима.

Ще у батька була своя мавпа, вже занадто стара, аби виступати на арені. Але вона вміла багато чудових речей і навіть бігала з батьком на атас красти яблука, а коли їх бачили селяни, то лякалися і хрестилися, бо думали, що то нечи-

ста сила. Мавпу звали Назар, хоча це була самка. Мабуть, хтось пожартував, назвавши її так, а потім ім'я прижилося. Назар умів плести на спицях різні вовняні речі і часто сідав на вулиці, на сонечку, поряд із пітоном, поклавши поряд із собою кілька різнокольорових клубків. Коли вони гастролювали у невеличких містечках, довкола циркового наметового містечка завжди крутилися місцеві дітлахи, яким було цікаво все про циркачів. Біля Назара завжди збирався найбільший натовп, дітей захоплювало, як вправно він орудує спицями. У великих містах біля Назара часто фотографувалися туристи і навіть пропонували батькові купити котрийсь із виробів. Але батько не погоджувався. Адже Назар в'язав шалики не на продаж, а для батька, щоб той не мерз узимку. Ці шалики були дуже кольоровими, бо нитки у Назара часто рвалися, і він просив батька зав'язати вузлика, але продовжував плести уже з вовни іншого кольору.

В історіях для дорослих про циркове дитинство батька ніколи не згадувалося ні про кулінарну біблію, ні про запах тирси з цинамоном, ні про кольорові шалики. Дорослим батько любив показувати фокуси і розповідати, як ведмідь випадково напився горілки і розстрошив увесь цирковий реквізит. Або про мавпу, яка дуже любила їсти цибулю і постійно паслася на грядках дачників. Дорослі історії батька не подобалися Сароні. І не лише через почуття ревності і страх, що батько зрадить їхню таємницю і таки розповість колись

про пітона, Назара чи кольорові шалики. Їй було неприємно слухати історії про цирк без романтики, брудний, і позбавлений затишку побут узалежнених від алкоголю і дуже самотніх людей, про знущання людей над тваринами і тварин над людьми, про надто швидке у порівнянні з іншими професіями старіння і відчуття власної непотрібності, про нетривкість всього цього хаосу. Їй подобалося слухати про цирк, яким бачив його батько, цирк очима дитини, здатної в усьому знайти казку і несподіванку. І зовсім не хотілося відчувати страждань і неминучого цинізму цієї дитини, яка виросла в таких нетипових умовах. І хоча коли батько розповідав тільки їй, у його розповідях було значно більше смутку і замріяності, аніж у його спогадах для дорослих, Сароні це подобалося більше. Дорослі історії нагадували їй примітивну комедію, в якій треба сміятися над тим, що хтось послизнувся на банановій шкірці. А вона не любила таких комедій.

Бабця під час таких розмов похмуро мовчала, їй не подобалося, коли відволікалися від роботи. Зате пожвавлювалися всі решта і після цієї короткої перерви значно швидше орудували ножами. У їхньому стукотінні навіть з'являлася певна злагодженість, трохи схожа на монотонну мелодію.

Авторитет зятя у кулінарних справах був у родині абсолютним і навіть у бабці не викликав жодних сумнівів. Принаймні до моменту, поки батько Сарони не почав робити стратегічних помилок і віддавати перевагу кулінарній ви-

шуканості перед селянською ощадливістю. Остання в домі бабці завжди була найвищим законом. До цього її привчило життя, в якому вершиною достатку завжди вважалися запаси сала, картоплі і квашеної капусти на зиму. Бабця росла найстаршою у бідній селянській сім'ї, де крім неї було восьмеро дітей. Її доросле життя складалося з війни і гарування у колгоспі, біля трьох дітей і чотирьох городів. І навіть якби після цього всього довгообіцяний комунізм раптом настав, навряд чи бабця повірила б у те, що можна не запасати на зиму картоплі, солонини і капусти.

Того разу бабця нездужала, коли різали свиню. У неї був нежить і висока температура. Але дату священнодійства завжди обирали заздалегідь, так, щоб це не суперечило церковному календарю і сім'я не їла м'яса в піст, або не залишилася без ковбаси на свято. І переносити цю дату не практикувалося. Тож бабця стоїчно, як завжди, керувала процесом незважаючи на хворобу. А коли всі важливі рішення було прийнято, тушу розділили і порубали на частини, залишилося тільки монотонно продукувати майбутні шкварки і смалець, бабця пішла ненадовго відпочити. І в цей момент батько Сарони прийняв своє доленосне рішення і начинив спеціями майже всю полядвицю, найціннішу частину свині, яку ділили на невеликі порції і вудили, а потім ощадливо різали на свята. Кілька шматочків свіжої полядвиці смажили того ж дня, коли різали свиню, аби винагородити себе за важку працю, і це було найсмачніше м'ясо з того, що коли-небудь

доводилося куштувати Сароні. Ще кілька відбивних з'їдали наступного дня, під час недільного обіду. Решта перетворювалася на шинку, до якої бабця з дідусем рідко допускали зятя, аби він не зіпсував цінного продукту своїм базиліком чи любистком. Шинка і ковбаса призначалися лише для святкового столу, тому під час їх приготування найважливішим було, аби вони не зіпсувалися протягом часу, який мине від Різдва до Пасхи, і м'ясо переважно робили пересоленим та занадто вудженим. Головним був не смак, а тривалість зберігання. Але на свята, коли і без ковбаси не бракувало їжі, не надто смачна холодна вудженина не користувалася особливим попитом, і, мабуть, більша частина її в результаті дісталася псові та котам, бо такі псувалися від тривалого стояння на святковому столі. Але навіть якби хтось наважився сказати про це бабці, ні в чому б її не переконав. Традиційні механізми селянської ощадливості були вироблені роками, і така нікчемна річ, як насолода, не бралася ними до уваги. Важливо було, щоб їжі вистачило і щоб вона не змарнувалася, а не те, яка ця їжа на смак. Батько Сарони потай не погоджувався з цим і вирішив переконати бабцю, порушивши закон ощадливості. Наступної неділі, коли всі прокинулися з важкою головою, ніби з сильного похмілля, як це бувало завжди після інтенсивних інгаляцій випарів топленого сала, сюрприз від зятя уже запікався на літній кухні і видавав такі запахи, які були просто неможливими в аскетичній бабусиній кулінарії. За обідом м'яса і салатів було більше,

ніж картоплі. На таке нечуване марнотратство бабуся спершу зреагувала лише похмурою мовчанкою. Вона не відразу здогадалася, з якого саме м'яса приготовано печеню, тому пообідати вдалося спокійно. Всі розслабилися, випили зайвого, і дідусь почав розповідати про те, як різали свиню у Моніки, німецької господині, в якої він працював під час війни, після того як утік із концтабору і якимось дивом здобув собі фальшиві документи. Моніка була доброю жінкою, і дідусь часто згадував про те, «який у німця був порядок», і про те, що один брат Моніки був «шльонзаком» і пішов у партизани, а другий служив у СС. Одного разу вони зустрілися, і есесівець врятував усіх партизанів, яких мав знищити, а потім зняв форму, і вони разом із братом втекли кудись на захід, а після війни відкрили в Канаді якусь фірму.

– Бачиш, які вони – німаки, – завжди говорив дід, коли доходив до цього епізоду історії про Моніку. – Наші би брат зарізав брата, і всьо. Чи раз таке виділи. А ті не, повтікали, і живі-здорові. Того в німця тре було навчитисі. І я сі навчив.

– Ти би сі навчив менше горівки пити і язиком талапати, – зазвичай доповнювала його в цьому місці бабця.

Їхні репліки були незмінними і заздалегідь усталеними, як і меню святкового столу.

– Цить, жінко! – мав гримнути кулаком по столі дід після бабусиної репліки і продовжити: – Жінка, знаєте, то є ноль. А тіко чоловік – то фаза. А коли фаза сі стикає з нульом, знаєте, шо буває? Не знаєте! А я знаю. Бо світу видів.

І коли дідусь вимовляв цю фразу, це означало, що він уже досяг ступеня сп'яніння, на якому марно з ним дискутувати. Але цього разу, можливо, через непередбачені зміни у меню, бабуся відволіклася і в момент, коли дід уже приготувався гепати кулаком по столі, раптом щось запідозрила, вихопилася з-за столу і кинулася до літньої кухні, в якій зберігалася м'ясо на вудженину. Поки бабуся марно намагалася знайти полядвицю, а потім з перекошеним від обурення обличчям поверталася в кімнату, де застигла на порозі, підшукуючи достатньо вагоме слово, дід сидів із піднятою рукою, не знаючи, до чого йому тепер нав'язати традиційне мораліте своєї історії. Застиглі під впливом несподіваних і незвичних суперечливих емоцій, бабуся з дідом нагадували якусь скульптурну групу або фрагмент авангардової вистави, одним із елементів якої є використання сповільненої дії персонажів.

Бабуся ще трохи постояла в роздумах, не певна, чи її звичне «де ж то таке виділи?» цього разу не прозвучить надто буденно, а тоді віддихалася і тремтливим від хвилювання голосом проказала:

– Ти, циганчук нещасний, то ти м'ясо красти?

Після цього за столом запанувала мовчанка. А через кілька місяців батьки Сарони виїхали жити до сусіднього містечка і залишили бабусі клітки з кріликами, нутріями і сушений любисток на стріху. Любисток бабуся не чіпала, і він ще роками осипався під ноги, додаючи щось пряне у запах су-

шеного сина, який панував на горищі.

Циганчуком батька Сарони дразнили у сирітському при-тулку за смагливий колір шкіри і чорне кучеряве волосся. У цирку, до загибелі батьків під час однієї з вистав, коли їхній ризикований номер не вдався через чиюсь недбалість, батька Сарони ніколи не називали циганчуком. Це прізвисько з'явилося у його житті разом із сирітством, дитбудинком і занадто рано втраченим дитинством. Коли у когось у дитбудинку щось пропадало, він завжди ставав першим підозрюваним. Цигани ж, як відомо, крадуть. Ця нічим не обгрунтована упередженість обурювала батька Сарони ще більше, ніж саме прізвисько, хоча це обурення і не позбавило його самого звички говорити, як це робили всі довкола: «Він єврей, знаєте», і робити після цього багатозначну паузу, так ніби сказане вже само по собі багато що пояснювало.

Очі в батька були голубі і дуже великі, навіть коли він дратувався, його погляд залишався м'яким і добрим, принаймні Сароні ніколи не було страшно, коли мати лякала їх тим, що батько приїде і покарає за якісь пустощі.

Сароні було вісім років, коли у неї народилася молодша сестра. Того року батько вперше поїхав на заробітки і дуже хвилювався, як мати дасть собі раду з двома дітьми. У зв'язку з візовими та іншими побутовими складнощами повернутися додому йому вдалося аж через півроку. Зароблені гроші швидко закінчилися, довелося їхати знову. Тепер батько повернувся вже через кілька місяців, коли мати по телефону

сказала, що знову вагітна. Він намагався переконати її позбутися дитини, але мати відмовилася. Після сварки батько поїхав назад і не приїхав навіть тоді, як матері час було народжувати. Поки мати була у пологовому будинку, Сарона залишалася за старшу. Батько приїхав аж через рік, коли Рахіль вже ходила, а Лія повзала. Стосунки з мамою протягом перших днів були напруженими, але обидві дівчинки виглядали так зворушливо, що батько не витримав і пробачив матері. Сарона чула, що він так і сказав:

– Я прощаю тобі, хай вже буде.

В останньому слові він поставив наголос на останню літеру, ніби підкреслюючи виваженість і остаточність свого рішення.

Через кілька місяців після того, як він поїхав, з'ясувалося, що у них буде четверта сестричка. У тому, що це буде саме сестричка, ніхто не сумнівався. Мати нічого не казала батькові, а коли він приїхав додому на свята, до пологів залишалося менше місяця. Того разу батько мало не підняв руку на матір, він був дуже розлючений.

– Як ти уявляєш собі наше майбутнє? Хочеш, щоб діти жебрали по електричках? – кричав він, а мати мовчала.

Він поїхав, так і не дочекавшись пологів, а мати назвала дівчинку Естер, їй чомусь подобалися старі єврейські імена, які вона називала «біблійними». Відтоді батько навідувався до них усе рідше, аж поки не залишився за кордоном назавжди. Щоправда, останнім часом, уже після того як дівчата

виросли і стали самостійними, він знову почав часто дзвонити і писати матері. Раз переконував її кинути все і поїхати до нього, а іншим разом збирався на старість повернутися додому. Мати підозрювала, що він дзвонить не дуже тверезим і взагалі, мабуть, рідко буває зовсім тверезим. Їхати до нього вона не збиралася, а проти його повернення не заперечувала.

– Він мій шлюбний чоловік. Має право тут жити, – казала вона, коли знайомі дивувалися її великодушності.

Сарона перемістила продукти з візка до багажника і сіла за кермо. Їй здавалося, ніби вона перетворилася на півавтомат, а замість істерики і плачу впала у якийсь ступор і тепер відчувала лише повну загальмованість усіх реакцій. Це не впливало лише на її здатність вести машину, вона любила бути за кермом і ніколи не панікувала навіть у складних ситуаціях на дорозі. Через годину вона була вже в селі, де з'ясувалося, що дід живий, а матері подзвонили сусіди, не розібравшись, що машина переїхала іншого Василя Лепка, з сусідньої вулиці. В їхньому селі це прізвище було дуже розповсюдженим.

Це трапилося увечері біля сільського шинку. Загиблий відправляв знайомого, який допомагав йому білити стіни. Вони трохи випили за «квітку», на трасі знайомий сів на ровера і поїхав. А Василь переходив дорогу, коли з-за повороту на нього на великій швидкості вискочив десятиріч-

ний «Опель». Водій не встиг загальмувати. Василь залишив трьох малих дітей, у водія двоє своїх.

Те місце на трасі мало погану славу. Тут був пішохідний перехід, але менш вдалу ділянку дороги для нього було годі вибрати. Вночі траса не освітлювалася, про перехід не попереджав жоден знак (чомусь усі вони тут швидко зникали, останні кілька років міліція вже навіть не поновлювала знаків, бо щойно поставлять новий, за кілька днів від нього не залишається й сліду), а дорога різко повертала, і машини не встигали зменшити швидкість перед пішохідним переходом, який вів до школи. «Опель», який збив дідового тезку, їхав особливо швидко, бо тікав від міліцейського патруля, який ще у попередньому селі намагався зупинити машину за незначне перевищення швидкості. Замість просто записати номери, міліціонери чомусь погналися за водієм, і якби не це, може, страшної трагедії й не трапилося б.

Баба з дідом були далекими родичами загиблого, а дід колись викладав у тракторному училищі разом із його батьком. Це було вже у 60-х, коли закінчилася партизанка, і дідові, який встиг побувати як у німецькому полоні, так і в лісах, тепер загрожувала розправа з боку советів. Не залишалось нічого іншого, як піти в партію. Так він і зробив. На той момент у них із бабою вже було троє дітей.

Вступ до партії, як і сподівалися дід з бабою, спрацював як індульгенція, і діда залишили в селі, де катастрофічно не вистачало чоловічих рук. Правда, самого партквитка вияви-

лося замало, і бабі ще довелося відвести до голови колгоспу корову. На щастя, через рік підросла теличка, бо по-іншому сім'ї довелося б сутужно.

Одного разу з вищих партійних інстанцій прийшло розпорядження познімати хрести з пагорба під тим самим лісництвом, де дід любив збирати ожину. Ці три хрести, під якими розташована ділянка дороги з поганою славою, стояли там «завжди», як говорила баба, і вважалося, що вони захищають село від недоброї сили. Але під час низки антирелігійних заходів їх вирішено було зняти. Місію доручили викладачам тракторного училища. Батько Василя Лепка разом із трьома іншими викладачами пішли виконувати наказ, а діда баба закрила на горищі.

– Божа кара страшніша за советів, – вирішила баба, і дід, який попри свою теорію про «ноль і фазу» звик в усьому слухатися баби, просидів усю операцію на горищі.

Розповіді про це супроводжуються в селі звичними в таких випадках фольклорними аксесуарами – небо потемніло, набігла хмара, піднявся сильний вітер, і добряче підпилі для сміливості партійці вмить протверезіли та налякалися. Вітер не давав їм підійти близько до хрестів, руки трусилися, ноги підгиналися, по спинах лився холодний піт, але вони таки впоралися з партійним завданням.

Партія їх не забула, і через якийсь час їх було нагороджено новісіньким «Москвичем», який вони всі дружно поїхали забирати з Москви. Як саме збиралися поділити на чотирьох

розкішну білу машину зі шкіряним салоном – продати чи користуватися по черзі, – невідомо. Але до цього справа так і не дійшла. Після приїзду з Москви друзі довго «обмивали» подарунок, а бажаючи подивитися на небачене чудо сходилися з усіх довколишніх сіл. І от одного разу, добряче напідпитку, всі четверо сіли в автомобіль і поїхали кататися. Але далеко відїхати не встигли – на тій самій ділянці траси, про яку саме відтоді пішла погана слава, вони не впоралися з керуванням і розбилися на смерть, машина кілька разів перевернулася, падаючи з гори, а потім спалахнула і вибухнула.

Відтоді усі члени родин цієї четвірки гинули тільки під колесами автомобілів і переважно на тому самому місці. Василь Лепко став сьомою жертвою.

– То є Божа кара, – суворо стиснувши губи, прокоментувала подію бабуся, і Сарона відчула глибоку вдячність до неї за те, що свого часу вона не випустила діда з горища.

Сарона успадкувала бабину поставу, яка, попри ціле життя, проведене на грядці, була по-аристократичному випростаною, бабину гордість, яка навіть тепер, коли їй було вже за вісімдесят, не дозволяла приймати допомоги з рук онуків. Щоразу, коли Сарона привозила їм продуктів, баба довго сварила її за марнотратство і намагалася запхнути до кишені зім'яті десятки зі своєї пенсії. Матеріальні амбіції баби з часом не зменшилися, як це часто трапляється з іншими старими людьми, пригніченими злиденністю пенсіонерського ви-

живання. Баба уважно стежила за прогресом і щороку підвищувала рівень комфорту у своїй старенькій хаті.

Спершу там провели газове опалення, і старенькі, ручної роботи п'єци тепер були таким же елементом декору, як і машинка «Зінгер», вироблена на початку минулого століття. Потім баба зажадала пральку-автомат, і то не абияку, а неодмінно фірми «Зануссі», вона стежила за рекламою і вирішила, що тільки така якість її влаштує. Потім у хаті поставили електронагрівач води, зробили ремонт на кухні. Зараз баба мріє, щоб на вісімдесят восьмі уродини їй подарували посудомийну машину.

Ясна річ, вона не погоджується, аби її забаганки фінансували донька чи онуки, і регулярно їздить на базар «до міста», продавати сіянку і цибулю. Аби зменшити кількість цих поїздок, які коштували всім неабияких нервів, Сарона вигадала «спеціальну систему знижок і довгострокових кредитів без відсотків» в одному із супермаркетів, яку так заплутано пояснювала бабці, що та врешті махала рукою і вірила, що назбираних нею грошей уже досить на омріяну побутову техніку.

Сарона успадкувала бабчину наполегливість, залізний характер і комерційне чуття. Тільки скероване воно було не на вирощування і продаж сіянки, а на туристичний бізнес. Мати завжди мріяла, що донька стане державним службовцем або працюватиме в банку. Необхідність постійно місити бо-

лото гумаками і вирощувати сіянку виробили у матері Сарони особливе захоплення перед людьми в костюмах. Можливість працювати в теплом офісі, а не надворі, носити елегантний діловий одяг і отримувати гарантовану зарплатню були в її уявленні найбільшим щастям, про яке тільки можна було мріяти. Сарона послухалася матері і здобула економічну освіту, а потім деякий час працювала у філії одного з великих іноземних банків. Її працелюбність і ділові якості дуже цінували і через кілька років навіть зробили керівником нової філії, яка відкрилася у місті.

Але робота в банку здавалася Сароні надто нудною і одноманітною. Вона придбала в кредит квартиру спершу собі, а потім ще одну для молодших сестер (усі сестри послухалися матері і здобували економічну освіту), а потім написала до батька з проханням допомогти їй знайти стартовий капітал для того, щоб відкрити власну туристичну фірму. Саме про це Сарона мріяла вже багато років.

Батько допоміг, і тепер Сарона днями та ночами працювала на свій бізнес. Сестри допомагали їй, а після завершення навчання вони планували працювати всі разом.

Це трапиться згодом

Ту подорож вона запланувала у свій улюблений момент, відразу після прокидання і лінивого пиття кави в ліжку, серед незвичної легкості позбавленого будь-яких справ та обов'язків вихідного дня посеред тижня. Таке накопичення випадкових приємностей додало їй мріянню ейфорійності. І вона відразу ж почала побоюватись, що варто лише озвучити сказане, як відразу доведеться брати на себе певні зобов'язання, а разом з тим зникне приємність спонтанної дії.

Тому їхати вирішили наступного ж дня. Зібралися, купили карту і вирушили.

Це була їхня давня мрія, здійснити яку завжди заважали об'єктивні обставини, як виправдовувалася вона саме перед собою, хоча добре усвідомлювала, що всі об'єктивні обставини насправді є лише намаганням пояснити власну нерішучість. Цього разу вдалося наважитися, і тепер Сарон сидів за кермом, а Сарона вишукувала на карті назви міст і містечок, кожне з яких могло б стати метою їхньої подорожі. Вони вирішили рухатися хаотично, без жодного маршруту, покладаючись тільки на миттєві бажання і симпатії. Пункти їхньої мандрівки визначалися настроєм, назвою або обиралися навмання на карті. Їм не хотілося обмежувати себе ні конкретним маршрутом, який заважав би приймати спонтанні рішення, ні тим більше тривалістю перебування у тому чи

іншому місці.

Важливим було все, наприклад, несподіваний краєвид на заросле ряскою озеро, що відкривався з правого боку дороги і заслуговував на коротку зупинку. Озеро пахло осінньою прілістю і не підпускало близько, захистившись мочарами і болотистим берегом. У раптовому сонячному зблиску вони побачили, що між гілками двох дерев на протилежних берегах озера протягнуте павутиння, розгледіти яке можна тільки у момент, коли сонячне світло падає на павутиння під певним кутом. Ця комашина тарзанка виглядала зворушливо і підкреслювала автономність життя водойми, від якої, мабуть, давно відчепилися люди, знеохочені болотом, зарослими очеретом болотистими берегами і прохолодною вологістю лісу довкола, де метушиться надокучлива комашня. Завдяки цій безлюдності і відокремленості тут була якась особлива атмосфера, хоча Сарона і не змогла би чітко пояснити, в чому саме була ця особливість. Хотілося просто стояти на березі озера, вдихати вологувате повітря й уважно стежити за сонячним променем, зосередившись на тому, щоб якомога частіше вдавалося побачити павутиння над озером. Сароні здавалося, що коли сонце заходить і комахи можуть бути впевнені, що ніхто більше не зауважить їхню тарзанку, вони починають активно бігати по ній з одного берега озера на інший і розносити по старанно замаскованих криївках свої комашині скарби.

Потім був ще лісок, непомітний із траси, до якого довело-

ся їхати неасфальтованою стежкою. Вони погуляли трохи по цьому лісі й зауважили рекордну кількість білок та їжаків. Опале листя м'яко шурхотіло під ногами, вони брели навмання, вслухаючись у цей приємний шурхіт, аж поки не потрапили на галявину, яка несподівано відкрилася перед очима, ніби винагородивши їх за наполегливість. Сонце, якого майже не відчутно було у решті лісу, падало на цю галявину косими променями, здавалося, до них можна доторкнутися, ніби до натягнутих струн. Деревя утворювали ідеальний за геометричними пропорціями овал, а між ними суцільним килимом натягнувся яскраво-зелений сухий мох. Вони лягли просто на мох, підставили обличчя сонцю і пролежали так, аж поки не почало холоднішати.

Коли втомлювалися їхати, зупинялися у першому-ліпшому селі і ходили від хати до хати, шукаючи місця для ночівлі. Часом їх відразу ж пускали переночувати, а бувало, що пошуки затягувалися. Одного разу вони проїздили аж до півночі, поки не домовилися з дядьком, якого зустріли біля напівпорожнього сільського шинку. Господар привів їх під хату і попросив зачекати кілька хвилин. Як потім виявилось, за цей час він підняв з ліжка дружину, тещу, трьох дрібних дітей і погнав їх ночувати до кухні, а нічним гостям запропонував лягти під ще теплі перини з легким запахом дитячої сечі. Окрім спальні та кухні у будинку, як і в кожній сільській хаті, була ще вітальня. Шлюбні фото господаря і господині за склом серванта, а на полицях виставлені в рядок, ніби

реліквії чи коштовності, дешеві фаянсові горнята – недобиті рештки кількох сервізів, балончики з-під дезодорантів та дешевих парфумів. Накритий вишитим рушником телевизор на почесному місці, ікони на килимі, який закриває побілену підсиненим вапном стіну, два великі ліжка, на яких настелено подушок і перин майже до висоти людського зросту, а зверху все це м'яке і тепле царство накрите капамі та вишитими серветками. Вітальня не опалювалася, і ночували там, мабуть, лише в особливих випадках. Цього разу також обійшлися без вітальні, гості розмістилися у спальні господарів, а господарі полягали на розкладному дивані та дерев'яному бамбетлі в кухні. Вранці по черзі виходили до порожньої і промерзлої за ніч вітальні, щоб помолитися і переодягтися. Сароні чомусь запам'ятався недоречний пластмасовий нічник у формі трьох червоних тюльпанів, який не мав шансу на використання, навіть якщо у кімнаті хтось ночував, бо висів не над високо застеленим ліжком і навіть не над диваном, а над святковим столом, білу вишивану скатертину якого прикривала картата церата. Пилюки не було навіть на кришталевих келихах у серванті, мабуть, вітальню щотижня прибирали.

Ця вітальня пригадуватиметься Сароні, коли їй доведеться мати справу зі схожими уявленнями людей про святковість як про щось страшенно формальне, потрібне про людське око і ніяк не пов'язане з бажанням приємно провести час свята. Адже в хаті її бабці все виглядало схоже.

Найцінніші предмети намагалися використовувати якомога рідше і зберігали саме у вітальні, куди заходили зрідка. Ніби боялися раптом відчутти себе комфортніше у власній оселі, зробити щось приємне для себе, а не напоказ, ніби вважали чимось непристойним розміститися вільніше, відокремивши спальню від дитячої. Ніби наявність у тісній хаті однієї неужиткової кімнати давала їм відчуття якоїсь особливої зручності, вартої щоденної тісняви. Ніби усі розкоші, доступні їхньому скромному існуванню, зводилися до того, аби кілька разів на рік скликати гостей і розсадити їх довкола столу, під кічуватим нічником, під яким діти хотіли б спати щодня, але їм не дозволяють, наставити на стіл побільше ситних наїдків і чимшвидше випити кілька чарок, аби не зауважувати більше тягучої мовчанки, яка западає за столами, де збираються люди, які не звикли відпочивати чи просто проводити час у розмовах і яким насправді абсолютно байдуже, де напиватися – у старанно прибраній до свята просторій вітальні чи тісній кухні. Мабуть, у кухні було б навіть зручніше, не потрібно далеко носити наїдки і можна курити за столом.

Звичка постійно відмовляти собі у приємностях і зосереджуватися тільки на обов'язках має свій сенс. Так значно легше мобілізуватися у будь-якій ситуації і змиритися з життєвими незручностями. Дивною вона виглядає лише у перенесенні на ритуал святкування.

Про це Сарона згадувала, і коли зустрічала суботнього по-

обіддя виснажені пари молодят, цілковито поглинуті старанним виконанням стандартної святкової програми. Невиспані наречені щосуботи вже вдосвіта займають черги у салонах краси – зачіска, манікюр, педікюр, солярій, складна процедура вбирання і взування. А тоді черга на сходах до загсу, церемонія одруження у виконанні тітки зі старомодною залякованою зачіскою, випускання у небо голубів на тих же сходах, черга молодят і немовлят на сходах до церкви, церемонія шлюбу у виконанні замученого священника, який щойно посвячував джип і ще не встиг відхекатися, квіти до пам'ятника жертвам війни, прогулянка середмістям і напружені посмішки перед камерою у салоні винайнятого лімузіна, час від часу можна потай помасувати втомлені ноги, подивитися, чи спущена петля на панчосі не доповзла ще до видимого з-під сукні місця, але ні в якому разі не згадувати про те, як тисне сукня чи краватка. Обмін вимученими посмішками, тостами, жартами, квітами та конвертами, поцілунки на замовлення і танці під живу музику. А найгірше, коли все це відбувається пізньої осені чи ранньої весни, – закоцюбла і змучена молода у самій сукні обережно обминає калюжі, шкутильгаючи на неприродньо високих обцасах. Старанні нагромадження дорожезних мережив, декольте та гіпюрів, завершені складними конструкціями зачісок, сильно дисонують із грубуватими обличчями – масивними скулами, манерою постійно жувати гумку, криво посміхатися кутиком вуст, виставляти напоказ золоті коронки. Але най-

більше дивує ця затятість у намаганні все зафіксувати, так ніби перегляд відео може стати цікавішим, ніж самі відчуття в цей день, прожитий по-особливому, чи спогади про ці відчуття. Дивує переконаність, що речові докази пережитого задоволення є важливішими за саме задоволення, отримати яке у вищеописаних умовах надзвичайно складно.

До таких святкувань дуже відповідним є слово «відбути», яким їх переважно й описують. Але навіть воно залишає без відповіді питання – навіщо відбувати, як це питання переважно залишається без відповіді і в ситуаціях менш тривіальних.

Під час цієї подорожі за кермом переважно був Сарон. Він зосереджено вів машину і час від часу питав:

– Зараз направо?

І вона кивала, бо насправді було байдуже, поїдуть вони направо, наліво чи прямо. Важливим було не повертатися назад і їхати у якомусь напрямку, не витратити зайвих зусиль на вибір маршруту. Тільки часом, коли бачила на карті, що їм доведеться їхати по дуже поганій дорозі, то заперечувала:

– Ні, наліво.

Або:

– Ні, прямо.

Сарон усі ці дні курив більше, ніж звичайно, спершу зупинявся і виходив із машини, а потім почав курити в салоні. Час від часу вона теж брала цигарку.

На готель вони натрапили випадково. Він був розташований на відлюдді, і в жодному вказівнику на дорозі не зазначалося, що тут є готель. Вони поїхали у тому напрямку, бо раптом серед лісу побачили досить пристойно заасфальтовану дорогу. Мабуть, власники вирішили, що такий спосіб звернути на себе увагу буде кращим за рекламу. Будинок був невеликим, із неоновною вивіскою, яка спалахувала синіми літерами напису «ГОТЕЛЬ». Щойно почало темніти, і ця несподівана поява з-за повороту місця для ночівлі була дуже вчасною.

Сарон мовчки припаркував машину навпроти входу і витяг цигарку. Сарона взяла сумку з документами і вийшла довідатися про вільну кімнату. Коли виходила, нещільно причинила за собою двері, так у неї виходило майже завжди. Він механічно перехилився через крісло і зачинив двері ще раз. Вона озирнулася і подумала, що його це, мабуть, кожного разу дратує, відчула докори сумління, пообіцяла собі не робити так більше, але розуміла, що все одно переможе звичка.

У невеличкій рецепції було порожньо і приємно пахло кавою з горнятка на столику. Сарона підійшла до столика і зазирнула в горнятко, кава була з молоком і ще парувала. Щось дзенькнуло, і з розсувних дверей до неї вийшла усміхнена дівчина із довгим жовтаво-білим волоссям незвичного відтінку, тож Сарона мимоволі придивилася до нього уважніше.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.